

OPGAVE DUURZAME ENERGIE

In deze notitie wordt toegelicht waar de provincie op inzet in de komende periode om haar bijdrage aan de energietransitie te leveren. Vervolgens wordt toegelicht hoe deze projecten tot stand zijn gekomen, redenerend vanuit de bedoeling.

In de Omgevingsvisie is de ambitie van de opgave als volgt geformuleerd: In 2030 en verder staat Flevoland bekend als de provincie die draait op duurzame energie. We hebben de energietransitie slagvaardig aangepakt. We gebruiken zo min mogelijk energie en wekken zelf of in de omgeving duurzame energie op. In Flevoland zijn hoofdzakelijk energieneutrale en energie producerende woningen en bedrijven. En we zijn op weg om in 2050 geen fossiel gas meer in de Flevolandse huizen en bedrijven te gebruiken. Al doende zijn er duizenden nieuwe banen ontstaan en zijn we bekend geworden om onze energiekennis.

Leeswijzer:

Projecten (wat gaan we doen)	1: De uitvoering	blz 1
Opgave, ambitie en doelen (waarom doen we dat)	2: De bedoeling	blz 2
Analyse, koerslijnen, principes (hoe doen we dat)	3: De strategie	blz 3
Wat is de focus van de provincie?	4: De provinciale inzet	blz 7
Procesafspraken	5: Procesafspraken	blz 7
Wat gebeurt er al?	Kader initiatieven	blz 7

1. DE UITVOERING

De komende periode wordt via onderstaande (nog verder uit te werken) projecten gewerkt aan het realiseren van de ambitie. Dit moet worden beschouwd als de eerste stap van vele op weg naar een CO2-neutrale samenleving in Flevoland.

De projecten komen voort uit de ambitie en de strategie daarvoor is geformuleerd. Deze wordt verderop in de notitie nader toegelicht. In **bijlage 1** is de opbouw schematisch weergegeven. Dit zijn de eerste bouwstenen van het programma Duurzame Energie zoals dat voor de zomer wordt opgeleverd conform de startnotitie (vastgesteld met de Omgevingsvisie op 8 november '17). In het programma wordt onder meer verdere methodeontwikkeling tbv de nieuwe werkwijze opgavegericht werken, een bijpassende communicatiestrategie en toereikende monitoring in het kader van de programmatische aanpak verder uitgewerkt.

De opgave wordt via drie koerslijnen gerealiseerd. Binnen deze koerslijnen zijn de volgende projecten geïdentificeerd. Een nadere toelichting staat in **bijlage 2**.

1.1 Koerslijn Energieneutrale steden en dorpen

In deze koerslijn focust de provinciale inzet zich op het ontzorgen van de Flevolandse en Flevolandse bedrijven en instellingen en het anticiperen op structurele veranderingen. Daartoe worden de volgende projecten in uitvoering gebracht:

- Flevolandse Energieagenda
- Energie informatiepunt
- Versterken bouw- en installatieketen
- Integrale aanpak bedrijven en instellingen
- Strategische verkenningen duurzame warmte- en energievoorziening (ook Ruimte voor Energie)
- Convenant gasloze nieuwbouw

De Flevolandse Energieagenda is een bijzonder project. Deze agenda gaat over hoe partners in Flevoland met elkaar kunnen samenwerken onder het motto 1+1=3. Het is een groeimodel van de 'coalition of the willing', vanuit het idee van wederkerigheid. Dit zijn maatschappelijke partijen, commerciële partners en verschillende overheden (gemeenten, waterschap). Besluitvorming vindt in deze gezamenlijkheid plaats (op basis van consensus) binnen de kaders die ELKE partij daarvoor meekrijgt vanuit zijn eigen organisatie. De provincie heeft hierin een netwerkende of participatieve rol en draagt bij passend bij haar provinciale inzet. Momenteel zijn de partners in de agenda naast de provincie de 6 gemeenten, het waterschap, DEON, HVC, Liander, NMFF, VNO-NCW Midden, Oost Flevoland Woondiensten, Omgevingsdienst en Wageningen UR. Daarnaast is er interesse van nieuwe partijen om partner te worden.

1.2 Ruimte voor Energie

Deze koerslijn focust zich op het ontwikkelen van passend beleid voor onder meer windenergie en zonenergie. Daarnaast wordt binnen dit spoor ingezet op het anticiperen op structurele veranderingen in de energievoorziening.

- Uitvoering regioplan Wind
- Met partners ontwikkelen structuurvisie Zon en benodigde faciliteiten
- Strategische verkenning energieopwekking en opslag in stedelijk gebied
- Strategische verkenning energieopwekking en opslag in oppervlaktewater (bv. Markermeer)
- Strategische verkenning energieopwekking en opslag in bodem
- Ontwikkelen regio/gebiedsdeals met Rijk (naar citydeals)

1.3 Goed Voorbeeld

Deze koerslijn zet in op een voortvarende transitie van de eigen organisatie en kan daarmee ook een inspiratiebron blijken voor Flevolandse. Momenteel wordt gewerkt aan een actieplan voor de organisatie. Daarvoor wordt om te beginnen ingezet op de volgende projecten:

- Zonenergie op provinciale daken
- Verkennen mogelijkheden energieopwekking provinciale infrastructuur
- Verkennen mogelijkheid elektrificatie eigen wagenpark

2. DE BEDOELING

Waarom doen we dit nu eigenlijk allemaal? Onze aarde warmt op en de voorraad fossiele brandstoffen zoals aardolie en aardgas is beperkt. We produceren te veel koolstofdioxide (CO₂). Nationaal en internationaal zijn afspraken gemaakt voor een CO₂-arme energievoorziening en dat betekent dat we ons energiegebruik moeten veranderen. Bijvoorbeeld door woningen te isoleren, zuinige productieprocessen te ontwerpen en duurzame energie op te wekken. Denk aan windmolens, zonnepanelen, bodemwarmte, waterstof, groen gas of nieuwe technieken die we nu nog niet kennen.

2.1 De opgave (wereldwijd en dus ook in Flevoland)

- Verminderen van energieverbruik
- De energietransitie van fossiele brandstoffen met CO₂-uitstoot naar duurzame energie

2.2 Provinciale ambitie

- In 2030 en verder staat Flevoland bekend als de provincie die draait op duurzame energie en om de kennis die we erover hebben .
- We gebruiken zo min mogelijk energie en wekken zelf of in de omgeving duurzame energie op.
- In Flevoland zijn hoofdzakelijk energieneutrale en energie producerende woningen en bedrijven.
- In 2050 wordt in Flevoland geen gas meer gebruikt.
- De energietransitie levert duizenden nieuwe banen op.
- We zetten de maatschappelijke opgave centraal en benutten de krachten uit de samenleving. Iedere keer opnieuw bepalen we wat een effectieve manier is om dit te doen.

2.3 Provinciale doelen

- Energiebesparingen op
 - o Gebouwniveau
 - o Mobiliteit
 - o Bedrijfsprocessen
- Vergroten duurzame energieproductie (en ruimte daarvoor)
- Geen gebruik meer van fossiel gas
- Op gang van brengen beweging ten behoeve van de energietransitie
- CO2-neutrale provinciale organisatie
- Economisch voordeel voor de Flevolandse en evenwichtige verdeling van de lasten

3. DE STRATEGIE

De strategie vormt het hart van de aanpak. De strategie wordt gebaseerd op analyses van Flevoland en hoe een aanpak in een transitie moet worden aangepakt (3.1). Deze bouwstenen zijn geordend op de rol die de provincie in de opgave primair kan nemen. Dit heeft geleid tot de drie koerslijnen waarop uitvoeringsstrategieën zijn geformuleerd (3.2). Hieruit volgt de provinciale inzet (4), die gebieden waar de provincie het grootste verschil kan maken in de totale energietransitie. Dit alles leidt tot de projecten (1) die uiteindelijk onze ambitie tot realiteit brengen.

3.1 Analyse: bouwstenen en hun betekenis voor de strategie

- Hoe ziet de op de Flevolandse opgave eruit?
Jaarlijks wordt momenteel zo'n 36 PJ in de provincie gebruikt. Dit bestaat energie voor warmte, elektriciteit en mobiliteit. Richting 2050 neemt het aantal inwoners in Flevoland toe, net zoals het gebruik van elektrische apparaten en (elektrische) mobiliteit. De verwachting is dat de energiebehoefte toeneemt tot 41,5 PJ in 2050.

Deze verwachte stijging van de energiebehoefte is inclusief energiebesparing van 18,5 PJ. Dit is berekend op basis van de huidige inzichten en is een realistische verwachting. (Zo hebben bijvoorbeeld niet alle huizen in dit scenario een A++ label.)

Momenteel is ca. 30% van de energieproductie duurzaam. Dat moet in 2050 100% zijn.

De energiebehoefte van de vliegtuigen die tanken op Lelystad Airport (10 PJ) wordt niet toegerekend aan de provincie.

Zie voor een verdere toelichting **bijlage 3**.

Betekenis voor strategie

→ Omdat de omvang van de opgave voor de provincie Flevoland zo groot is, worden **technieken** benut waarvan op dat moment hun effect op grote schaal is **bewezen**.

→ Vanuit innovaties in de markt ontstaan nieuwe bewezen technieken. Hierop moet worden **geanticipeerd**. Op eigen terreinen en gebouwen bieden we ruimte voor innovatie.

→ De aandacht moet uitgaan naar **besparen van energie en produceren van duurzame energie door Flevoland**. De aanpak richting de verschillende eigenaren (ondernemers, vastgoedeigenaren, coöperaties, particulieren, VvE's) moet daarom hun vraag bedienen (belemmerende wetgeving, financieel, kennis, etc).

→ Het produceren en opslaan van duurzame energie heeft **ruimte** nodig. Op deze ruimtevrage moet met andere overheden een passend antwoord worden geformuleerd.

→ Naast besparen en produceren is speciale aandacht nodig voor **opslag** omdat vraag en aanbod van energie in de tijd kan verschillen.

→ Een aanpak voor het uitschakelen van **fossiel gas** is nodig.

- Wat is de uitgangspositie van Flevoland?

Sterke punten

- Ruimte voor energieproductie
- Produceren al veel duurzame energie
- Relatief jonge en daarmee zuinige woning- en bedrijvensvoorraad
- Beperkte energie-intensieve bedrijvigheid
- Eigen interventiemogelijkheden regionale partners

Zwakkere punten

- Realisatievermogen bij projecten van regionale partners kan sterker
- Relatieve aandeel van mobiliteit in CO₂ uitstoot is hoog en hier hebben we als middenbestuur beperkt grip op
- Bedrijven en instellingen voldoen niet aan wettelijke eisen op gebied van energie
- Economische positie van deel Flevoland

Daarnaast moet rekening worden gehouden met de snelheid van technologische ontwikkeling op het gebied van duurzaamheid en energie; het heeft wereldwijd aandacht. Wij opereren dus in een context waarbij alles voortdurend in beweging is en het bewustzijn ten aanzien van de opgave steeds groter wordt.

Particulieren, bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden zijn voortdurend aan het onderzoeken wat ze kunnen bijdragen aan de energietransitie. Het nieuwe kabinet zet nadrukkelijk in op het versnellen van de transitie en streeft een ambitieus beleid na. Dit biedt kansen voor de provincie om haar huidige koplopperspositie op het gebied van de duurzaamheid van haar energiehuishouding voor haar inwoners te verzilveren.

De voortdurende innovaties in techniek, beleid, governance, financiering, etc vragen om een andere aanpak; de reguliere, lineaire programma- of projectaanpak voldoet immers niet meer. Zie ook de betekenis van transitie management bij het volgende bullet.

Betekenis voor strategie

→ Door **samen te werken** met maatschappelijke partners wordt de aanpak effectiever omdat elkaars verantwoordelijkheden, mogelijkheden, netwerk en kennis worden benut.

→ De provincie, net als andere partijen, handelt vanuit haar eigen belang, rol en verantwoordelijkheid. Daarbij streven we naar **complementariteit**; doe waar je goed in bent.

→ Het **benutten** van wat al bestaat (bv. MRA) of aanhaken bij wat al goed gaat (bv. Economisch programma Flevoland, DE-on) vergroot de effectiviteit van de opgave. Het nastreven van **synergie** met andere initiatieven (andere opgaven zoals Landbouw of Circulair) maakt het werken efficiënter.

→ Het **doorbreken** van barrières of een groot aandeel nemen in een project kan soms nodig zijn om daadwerkelijk een volgende stap te kunnen zetten.

→ Vraag en aanbod van **onderwijs en bedrijven** meer bij elkaar brengen zodat **banengroei** als gevolg van de energietransitie in Flevoland gemaximaliseerd wordt.

→ Innovatie in de **ketenorganisatie** (op basis van nieuwe verbindingen en vragen) is noodzakelijk waarbij met namen natuurlijke vervangingsmomenten worden benut.

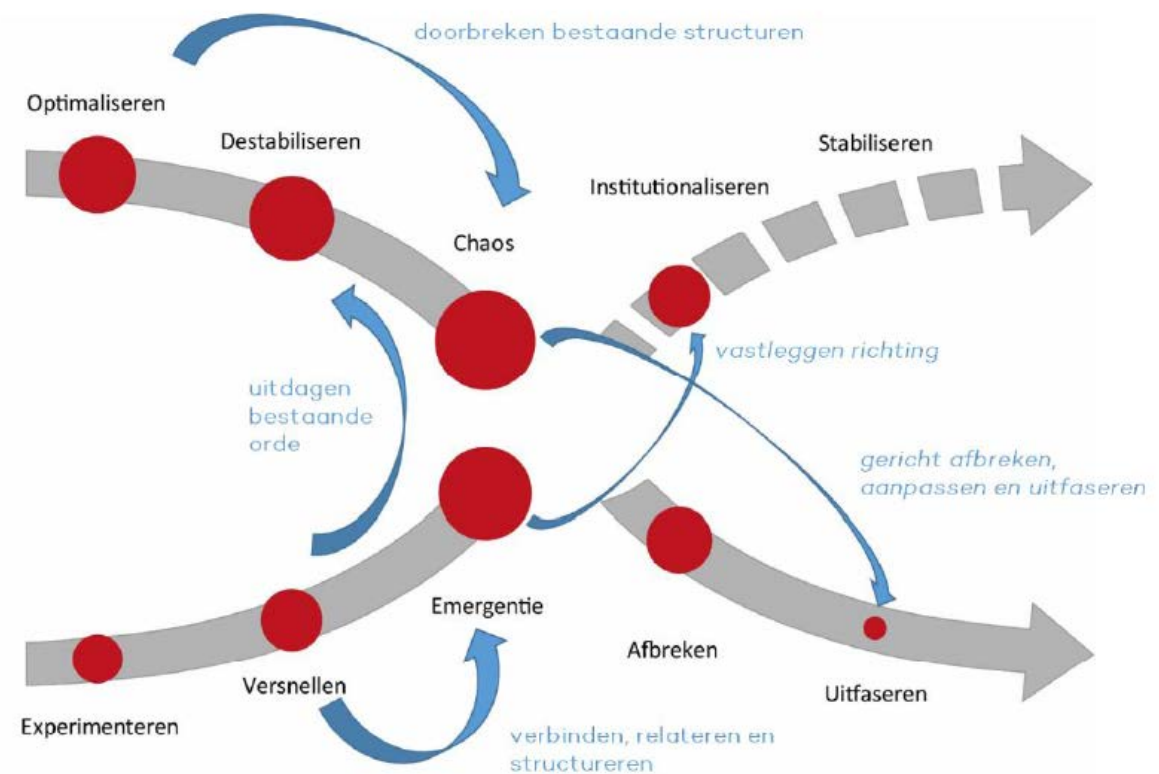
→ Er is specifieke aandacht nodig om bedrijven de transitie te laten maken. Omdat enkel verplichten niet (voldoende) blijkt te werken, moeten **verleidingsstrategieën** worden ontwikkeld.

→ Het energieneutraal dan wel CO2 neutraal maken van transport/**mobiliteit** moet vooral **bovenregionaal** worden aangepakt.

→ Ook zorgen we voor een **evenwichtige verdeling** van lusten (economisch profijt) en lasten (ruimtelijke impact).

→ We gaan door met ingezet **beleid** dat werkt en ontwikkelen nieuw beleid met een bijpassend beleidsinstrumentarium, **dat nodig is**.

- Op welke manier komt een transitie op gang, wat komt daarbij kijken?

Transitiemanagement: staat van de energietransitie (DRIFT)

Een transitie realiseren gaat over het op gang brengen van een beweging naar een nieuwe toekomst terwijl bestaande toekomstperspectieven moeten worden aangepast (of afgebroken). Dit laat zich niet vatten in een lineaire, voorspelbare aanpak. Daarnaast heeft het impact op een enorme diversiteit van aspecten; van de wijze van besluitvorming tot de invloed in het dagelijks leven van de Flevolander.

Het belang van innovatie in transitiemanagement is groot. Innovaties in beleid, technologische oplossingen, governance maar ook financieringsmodellen en wijze van monitoring en verantwoording veranderen. De rol van de provincie in de energietransitie wordt mede door deze ontwikkelingen vormgegeven. Innovaties zijn in feite de stuwende kracht achter de opwaartse beweging van de energietransitie; hier moet dus nadrukkelijk

aandacht voor zijn in de programmatische aanpak. Het zal onder meer leiden naar nieuwe bestaande technieken. Maar ook kunnen we zo leren van anderen; door hun geleerde lessen te benutten en hun succesvolle aanpakken vertalen naar Flevoland.

- We willen deze bewegingen tijdig signaleren, leren en vertalen, **verbinden**, stimuleren, **versnellen** en **opschalen** en waar nodig de gewenste richting vastleggen.
- De provincie wil de transitie **slagvaardig** aanpakken; daarom willen we in staat zijn tot snel handelen. Dat doen we samen met partners omdat de opgave van ons allemaal is.
- Verder willen we de Flevolandse **ontzorgen** zodat de beweging zo makkelijk mogelijk wordt gemaakt.

3.2 Koerslijnen en uitvoeringsstrategieën

De uitvoering van de opgave wordt geordend langs drie lijnen. Deze indeling volgt uit het karakter van de opgave (waar kun je het meeste winst boeken) en de positie van de provincie tussen gemeenten en het Rijk (middenbestuur). En dus van waaruit de grootste bijdrage aan de energietransitie kan worden geleverd. Projecten worden vervolgens vanuit de koerslijnen ontwikkeld.

Vanzelfsprekend moet de provinciale rol variëren afhankelijk van de aard en fase waarin de opgave of het project zich bevindt, maatwerk blijft nodig. Uitgangspunt is altijd de beweging, de transitie te stimuleren en in te zetten op versnellen, verbinden en opschalen.

Daarnaast moet voortdurend oog zijn voor de toegevoegde waarde van de provincie; waar kunnen we onderscheidend zijn, een rol van betekenis spelen en meerwaarde leveren die een andere partij niet kan bieden. Dat is van belang voor de provinciale inzet. Maar het gaat ook om de Flevolandse eigenheid in de energietransitie, de kleuring die wij geven door onze aanpak van de transitie. De Flevoprincipes (zie ook 3.3) bieden hiervoor het handvat.

Vertaling van koerslijnen naar uitvoeringsstrategieën

- **Energieneutrale steden & dorpen – bestaande bouw, nieuwbouw en bedrijven & instellingen**
De realisatie van de opgave kan niet door de provincie alleen worden uitgevoerd. Immers, de gebouwen zijn niet van de provincie. De provincie ziet het in deze koerslijn primair als haar rol de beweging via een gezamenlijke agenda op gang te krijgen (**netwerkende overheid**). Dat kan door projecten te trekken of andere projecten te faciliteren met mensen en/of middelen. Daarnaast draagt de provincie bij aan projecten met andere partners als daar een passende rol ligt (**participatieve overheid**).
 - Flevolandse bewust maken & informeren over nut & noodzaak energietransitie
 - Flevolandse verleiden, stimuleren en adviseren over maatregelen
 - Bedrijven verleiden en handhaven
 - Ontwikkelen warmtevoorziening voor bestaande en nieuwe gebouwen
 - Samenwerken (ontwikkelen en uitvoeren) gezamenlijke agenda
 - Stimuleren en faciliteren van (potentiele) partners in projectontwikkeling en -uitvoering
- **Ruimte voor Energie**
Voor de realisatie van de opgave is een beleidsinstrumentarium nodig dat faciliteert en recht doet aan het algemeen belang. Binnen deze lijn dienen de lusten en lasten van de energietransitie eerlijk te worden verdeeld over alle Flevolandse. Daarnaast gaat het om het (beleidsmatig) mogelijk maken van de energietransitie en de ruimtelijke consequenties ervan. De provincie heeft hier dus primair invulling aan haar middenbestuurpositie vanuit

haar rol als **rechtmatige overheid**. Dit provinciale beleid wordt in samenhang met beleid op landelijke en lokaal niveau vormgegeven.

- Uitvoeren Regioplan Wind
- Vergroten energieproductie via zon
- Verkennen mogelijkheden geothermie
- Verkennen mogelijkheden opslag energie in oppervlaktewater
- Monitoren technologische ontwikkelingen
- (Faciliteren van het kunnen) Benutten van beleidsinstrumentarium en/of financiële arrangementen die door de EU, het Rijk/ministerie EZK, Groenfonds, DE-on, etc

- Goed voorbeeld
Dit gaat over alles dat in de directe invloedssfeer van de provincie ligt, energieneutraal wordt gemaakt (denk bv aan reductie CO2 infrastructuur of innovatie op eigen terreinen). Dit is bij de uitstek de **presterende overheid** die resultaatgericht en stapsgewijs werkt aan haar eigen opgave.

- Provinciale gebouwen energieneutraal krijgen
- Provinciale infrastructuur energieneutraal krijgen
- Stimuleren energieneutraal gedrag/gebruik van middelen door ambtenaren en politici

3.3 Aanpak

Met de Omgevingsvisie heeft de provincie een nieuwe weg ingeslagen waarbij de opgaven koersvast voor de lange termijn en lenig op de korte termijn worden gerealiseerd. De manier waarop is daarbij minstens zo belangrijk. Daartoe worden de projecten dus via de Flevo-principes ontwikkeld. De betekenis van de principes voor deze opgave en de bijbehorende projecten moeten onderwerp van gesprek blijven.

- Werk opgavegericht
- Verrijk met eigenheid
- Doe mee en draag bij
- Durf te vernieuwen
- Wees betekenisvol
- Mensen maken Flevoland

Daarnaast moet, gezien het nieuwe karakter van deze werkwijze, speciale aandacht uitgaan naar de kaderstellende rol van de Provinciale Staten en de uitvoerende rol van GS. Dit ligt in het verlengde van de eerdergenoemde kenmerkende Flevolandse aanpak. Onze Flevolandse kleuring van de energietransitie moet voortdurend onderwerp van gesprek zijn. Niet alleen met (regionale) partners maar ook met Provinciale en Gedeputeerde Staten.

4. DE PROVINCIALE INZET

De inzet, ofwel de prioritaire aandacht van de provincie gaat uit naar projecten die de meeste impact hebben maar wel binnen de strategie van de provincie passen. De provincie streeft naar projecten of interventies die:

- een versnellend en/of verbindend karakter hebben en een potentieel dat opschaalbaar is naar provinciaal niveau of daarvoor een pilot zijn;
- kansrijk lijken maar verdere ontwikkeling vragen die autonoom niet van de grond komt. besef bij de Flevolander (bewoners en bedrijven) ontwikkelen t.a.v. nut en noodzaak van energietransitie;

- Flevolandse ontzorgen bij het besparen en zelf opwekken van energie door hen in elk stap van hun 'klantreis' te voorzien van betrouwbare informatie, leveranciers en producten;
- ketens stimuleren die nodig zijn voor de transitie (passende opleidingen tbv gekwalificeerd personeel om in toenemende vraag te voorzien, stimuleren passende product/dienstenaanbod);
- tijdige en passende beleidsontwikkeling vragen zodat we kunnen anticiperen op structurele veranderingen;
- een voortvarende transitie van de eigen organisatie mogelijk maken.

5. PROCESAFPRAKEN

- 31 januari cie Duurzaamheid: PS-voorstel Uitgangspunten voor opgave Duurzame Energie
- 7 maart cie Duurzaamheid:
- 4 april cie Duurzaamheid: PS-voorstel Financiering 2018/2019 (1^e tranche projecten)
- 25 april cie Duurzaamheid: PS Keuzenotitie tbv programma
- 6 juni cie Duurzaamheid:
- 27 juni cie Duurzaamheid: PS-voorstel Ontwerp-Programma Duurzame Energie (inclusief 2^e tranche projecten)

Willekeurige voorbeelden van bestaande Flevolandse energie initiatieven (zonder de provincie)

- Energieke regio – zakelijk en maatschappelijk vastgoed (landelijk)
- Energiecommissie – koplopers in energietransitie (landelijk)
- Energie Pioniers Noordoostpolder – energiecoöperatie
- De Groene Reus Almere – energiecoöperatie
- CPO Ecomeerhof Oosterwold – 0-energie woningen
- Marknesse Duurzaam – energiecoöperatie
- Zeenergie Zeewolde – energiecoöperatie

[Zie ook hoogtepunten Klimaatbokaal \(NMFF\) 2017.](#)